

FRA ANALYTISK TIL KYBERNETISK PSYKOLOGI?

En anmeldelse af Ole Vedfelt:

Manden og hans indre kvinder.

Gyldendal, 2003. 400 sider; pris kr. 298,00.

Pia Skogemann

Ole Vedfelts nye bog, *Manden og hans indre kvinder*, er opdelt i syv dele fra A til G.

Del A beskriver det mandlige og det kvindelige, kønsforskellene og det modsatkønnede samt drengens vanskeligheder ved at frigøre sig fra den tidligste tilværelses tætte tilknytning til moderen. Disse vanskeligheder kan resultere i to negative yderpunkter, hvor manden enten udvikler en ensidig og rigid maskulin identitet, den maskuline nødløsning, eller bliver hængende i bindingen til det moderlige med overfølsomhed og karakterløshed til følge, fangenskabet i et kvindeunivers.

Del B præsenterer læseren for Peter og Erik, to mænd i 30'erne, der begge kæmper med en binding til moderen og gennem den tidlige alliance med hende har fået en mistænkeliggjort oplevelse af faderen. Fra case-materialet går der linjer til det samfundsmæssige. Vedfelt ser på konsekvenserne af faderfraværet og moderberøvelsen og det historisk-kulturelt set spaltede kvindebillede. Han inddrager den nyere spædbarnsforsknings iagttagelser vedrørende samspillet mellem mor og barn.

I del C, det kvindelige som livskilde, og del D, mødet mellem far og søn, benytter Vedfelt især E. Neumanns symbolske udviklingsfaser til fortsat at belyse en række af Peter og Eriks drømme.

Hvor den moderligt-kvindelige symbolik dominerer, tales om den tidligste kosmisk-vegetative fase, den animalske fase og den magiske fase. Hvor den faderligt-mandlige symbolik tager over, optræder motiver som »kampen mod dragen«, og for Peter og Erik bliver der en mulighed for at »omgøre« mødet med det mandlige.

Del E beskriver udviklingen fra barndom til voksendom, belyst gennem mandlige indvielsesritualer, og Peter og Erik når omsider frem til en sådan grad af modning, at de både kan indgå i forpligtende parforhold og tage de

første skridt ind i karrieremæssige livsvalg, der rummer den livsmening, som de begge savnede fra terapiens begyndelse.

Del F drøfter mandligheden i kulturen, både dens skyggesider og dens historisk nye muligheder – bl.a. i skikkelse af en ny model for faderligheden, og endelig drøfter Vedfelt i del G mandens voksne livsfaser og overgange, og hvordan hans relation til de ydre og indre kvinder hele tiden er vigtig.

Det er Vedfelts væsentligste pointe, at hvis manden har en god kontakt til sine indre kvinder, dvs. kvindelige egenskaber, udvikler han sig og udvider sin horisont livet igennem. Det er herigennem, at manden kan finde en vej mellem den rigide maskulinitets Skylla og mordrengens Karybdis. Da gør han nemlig sin forbindelse til det kvindelige til en styrke og udvikler en både velafgrænset og fleksibel maskulinitet.

Manden og hans indre kvinder er en omarbejdet og udvidet udgave af Ole Vedfelts første bog *Det kvindelige i manden* fra 1985, selv om forbindelsen til det tidligere værk kun fremgår af en enkelt bemærkning i forordet (s. 18) om, at den nye bog har »medtaget casemateriale fra min tidligere bog »Det kvindelige i manden«, men »Manden og hans indre kvinder« er grundlæggende ny i sin opsætning, har en ny overordnet teori og et væld af nyt materiale.«

Det er jo ikke mindst relevant at se på, hvordan en forfatter genbehandler sit stof efter næsten 20 års erfaringer. Det umiddelbare indtryk ved gennemlæsningen er, at det er blevet en mere velskrevet og righoldigere bog. De to cases, der udgjorde det meste af den første bog, var udviklingsportrætter af mænd, der var meget præget af det kvindelige, og vel ikke kan siges at være dækkende for mænd i almindelighed, men i *Manden og hans indre kvinder* udvider Vedfelt feltet ved at referere videnskabeligt forskningsmateriale fra mange sider til mere almen belysning af mænds psykologi, både af spædbarnet, drengene og mændene og deres relationer til det andet køn. Meget af denne forskning eksisterede ikke for tyve år siden; spædbarnsforskningen forstået som iagttagelse af helt små børn i deres samspil med voksne tog fart i løbet af 80'erne, og en del forskning omkring køn og kønsforskelle er baseret på en konkret viden om hjernen og om kønshormoner, der heller ikke fandtes tidligere. Den foreliggende bog er næsten fordoblet i omfang. Indledningen gengiver resultater af moderne kønsforskning, og foruden de mindre løbende udvidelser undervejs indbefatter del F og G også en god beskrivelse af den moderne faderlighed, og Vedfelt indfører en række små casevignetter af ældre mænd. Der er også en gennemgang af mandens livsfaser mere overordnet.

Men hvad angår den »nye overordnede teori«, stiller jeg mig mere tvivlende. I forordet til *Manden og hans indre kvinder* (s. 17) anfører Vedfelt:

»Jung foregriber på flere måder de kybernetiske begreber«, her defineret af Vedfelt som »en lære om de selvregulerende og selvhelbredende kræfter i personligheden og om de helings- og udviklingsmuligheder, der ligger i forholdet mellem mennesker.« (s. 16) Efter således at have reduceret Jung til en inspirationskilde blandt flere, slutter Vedfelt afsnittet med at skrive: »Læsningen af bogen vil være en prøve på, hvordan min teori fungerer.« (s. 18)

Det har jeg så prøvet ved at sammenligne den første – entydigt jungianske – version med den nye bog.

Det er ikke korrekt, at genbrugen af den oprindelige bog kun består i medtaget case-materiale. Forsvundet er ganske vist det gamle kapitel 1, som var en syv-siders introduktion til Jungs begreber, og alle de jungianske begreber er systematisk erstattet med de kybernetiske begreber. Men ellers er *Det kvindelige i manden* simpelthen opslugt i *Manden og hans indre kvinder*.

Anima er overalt blevet til »indre kvinde« og betyder nøjagtig det samme som tidligere. Ordet arketype findes ikke længere i indekset – det fyldte en hel indeks-spalte i den gamle bog. Men hvor »arketype« i teksten er et led i en fortolkning, er ordet blot erstattet med andre ord, fx »netværk«, et ord, der sine steder også kan afløse »komplekser«. En typisk jungiansk frase om barnets udvikling, som Erich Neumann er ophavsmand til, »den psykologiske overgang fra matriarkat til patriarkat« bliver til (s. 78) »den psykologiske overgang fra modernetværk til fadernetværk«.

Et af de mere besynderlige steder til sammenligning er s. 142 i *Det kvindelige i manden*, hvor Vedfelt skriver: »Imidlertid tyder den nyeste viden om »prænatal« psykologi på, at allerede fosteret har en form for bevidsthed. Ved kliniske forsøg har man kunnet påvise hukommelse, indlæringssevne og andre bevidsthedsfænomener så tidligt som i 6. fostermåned.« Og her er der så en note med en henvisning til Verny, T. og Kelly, J. *Det ufødte barns hemmelige liv*, 1983. Det kan jo dårligt kaldes den »nyeste viden« længere, men i *Manden og hans indre kvinder* side 158 står stadig: »Den nyeste eksperimentalepsykologiske viden om fosterlivets psykologi har påvist hukommelse, indlæringssevne og andre bevidsthedsfænomener så tidligt som i 6. fostermåned.« Den efterfølgende note henviser nu til Vedfelts egen *Ubevidst intelligens*, 2002, i stedet for til en kildetekst. Ole Vedfelt kan i sine bøger have for vane at henvise til sig selv, men slår man efter, opdager man, at han på det pågældende sted gengiver andre forskeres resultater med nye noter.

Erik og Peter, hvis livshistorier, problemer og drømme blev fremlagt og fortolket i *Det kvindelige i manden*, bliver i *Manden og hans indre kvinder* fremlagt og fortolket på helt samme måde, men nu blot med den kybernetiske psykologiske begreber i stedet for de jungianske. I lange stræk

er der ordrette gentagelser fra *Det kvindelige i manden*, men ofte er der dog tale om forbedringer af sproglig og redaktionel karakter. Der er også udvidelser; fx er der indskudt et afsnit om aggressionsforskydninger p. 73-76 placeret midt på *Det kvindelige i manden* s. 64 – afsnittet er udmærket og forsyner læseren med et par gode casevignetter, men en særlig ny kybernetisk synsvinkel er svær at få øje på. Andre udvidelser som »Odysseus og troldkvinden Kirke«, s. 193f, virker typisk jungianske i sit motivvalg, skønt Kirke selvfølgelig bliver kaldt en magisk indre kvinde i stedet for den jungianske betegnelse anima.

I *Symbol, analyse, virkelighed. Jungiansk teori og praksis i Danmark*, 2001 bidrog Vedfelt med et kapitel betitlet »Fra Jung til kybernetisk psykologi.« Heri formulerede han sin kritik af Jung/den jungianske analyse, han selv har gennemgået, især vedrørende forholdet mellem individ og omverden, krop og psyke samt bevidsthedstilstande og -niveauer. Måske til hans egen overraskelse var der ingen anmeldere – heller ikke i den internationale anmeldelse i *Journal of Analytical Psychology* – der undrede sig over, hvad hans artikel lavede i en jungiansk antologi.

Det er måske, fordi Vedfelt render åbne døre ind. Man må tro, at han ikke har fulgt med i, hvad der foregår på fronterne i den analytiske psykologi. Han skriver s. 17: »Jungs efterfølgere har søgt at kompensere for svaghederne i Jungs teorier ved at kombinere dem med nyfreudiansk teori om barndomspsykologi. Men man løber ind i for mange uklarheder og modsigelser, når man klistrer en holistisk (jungiansk) teori, der opfatter ubevidste processer som hensigtsmæssige, sammen med en reduktionistisk (freudiansk) teori, der ser dem som rester fra bevidsthedens bord.« Få sider senere (s. 27) inddrager han imidlertid objektrelationisterne som eksempel på teoriskabere, der (i for ham positiv forstand) lægger mere vægt på omverdensrelationen – uden tilsyneladende at være klar over, at det netop er disse, som har virket inspirerende på mange jungianere.

En af Vedfelts termer er »arbejdsmodeller«, som er overtaget fra John Bowlby som et begreb for »de indre forestillinger om personer i omverdenen«. Vedfelt fremhæver, at både Bowlby og Daniel Stern er enige om, at der må være en medfødt disposition for at danne disse typiske indre mønstre. (s. 27) Men hvorfor mon Jung så ikke må få æren af at have været den første til at beskrive og benævne netop sådanne medfødte dispositioner? Og det har faktisk længe været almindeligt, at jungianere læste Bowlby og Stern. Anthony Stevens inddrog allerede Bowlby i sin *Archetypes. A natural history of the Self*, 1982, og Mario Jacoby inddrog tidligt i 90erne Daniel Stern. Hans *Jungian Psychotherapy & Contemporary Infant Research: Basic Patterns of Emotional Exchange* udkom 1999.

Der er til gengæld ikke nogen jungianere, der anvender Vedfelts term »nyjungianere« (jeg skal ikke udtale mig om, hvordan de psykoanalytisk

orienterede har det med at blive kaldt »freudianere«). Siden Andrew Samuels *Jung and The Post-Jungians*, 1984, har termen post-jungianer været gængs. I antologien *Post-Jungians Today*, 1998, definerer Ann Casement termen post-jungianer: »den anvendes ikke bare til at henvise til dem, der kom efter Jung, men til at differentiere post-jungianere fra jungianere. Post-jungianere er optaget af at videreudvikle Jungs oprindelige indsigter og indbefatter dem, som har bevæget sig bort fra det absolutte eftertryk på psykisk virkelighed og har en tilgang, som også tager den ydre verdens realitet i betragtning.« (p.1) Mere og mere har man i den jungianske verden forladt den ghetto-mentalitet, som vitterlig var herskende blandt mange jungianere endnu i begyndelsen af 80erne.

Der er den fordel ved at acceptere sig selv som et led i en skoledannelse i en historisk proces, at man kan diskutere og kritisere de begreber, man har fælles, og man kan integrere viden fra andre områder uden for ens eget. På baggrund af den diskussion, der indbefatter erfaringsudveksling mellem kolleger mange forskellige steder fra, udvikler teoridannelsen sig, og forskellige fælles begreber bliver nuanceret, fornyet eller omtolket. Hvis man skulle opfinde nye navne for hver omtolkning, ville det blive det rene Babelstårn.

Jeg ville afgjort have foretrukket at læse udviklingen fra *Det kvindelige i manden* til *Manden og hans indre kvinder* som en bevægelse fra en jungiansk til en post-jungiansk position, for det er, hvad jeg finder dækning for i teksten.